

EVANG. EGYZHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetés díja:

Egész évre . . . 12 kor.
Fél évre . . . 6
Negyedévre . . . 3
Egy szám ára 24 fill.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Kiadótulajdonos és szerkesztő: **VERES JÓZSEF.**
Felelős szerkesztő: **HAJTS BÁLINT.**

Hirdetés díja:

Egész oldal . . . 16 kor.
Fél oldal . . . 8
Negyed oldal . . . 4
Nyolczad oldal . . . 2

Hivány-csonkítási ügyek a bányai evang. egyházkerület fóruma előtt.

A bányai evang. egyházkerületnek f. évi szept. 9-én Budapesten tartandó közgyűlésén két nevezetes hivány csonkítási ügy fog — felebbezés folytán — döntés alá kerülni.

Az egyik a mezőberényi I-só kerületi evang. egyház lelkészi hiványának ügye. Ez egyháznak lelkésze Dax György, f. évi jan. 22-én elhunyt. halála után az egyház kijelentette, hogy a régi fizetésre nem hajlandó lelkészt választani, hanem azt módosítani kívánja.

Ez a módosítás pedig abból állana, hogy az egyház, a mezőberényi földesuraság által annak idejében a lelkész javadalmazására adományozott 80 hold földnek haszonélvezetét a lelkésztől elvenni s a helyett neki évi 1120 korona kárpótlást kíván adni.

A nevezett lelkészi alapítványi földnek szántható része ez idő szerint 3167 kor. 60 fillérért van haszonbérbe kiadva. Ehhez hozzáadva a szőlővel kiültetett 1½ holdnak legalább is 100 koronára becsülhető jövedelmét: a lelkésztől elvenni szándékolt alapítványi földnek valóságos jövedelme 3267 kor. 60 fillér. Az egyház tehát „módosítás” címén, 2147 kor. 60 fillérrel kívánna csonkítani azt a fizetést, melyet az előbbeni lelkész tényleg és jogosan élvezett.

Az egyház a lelkész által eddig élvezett búzabeli fizetést is megváltani kívánja, a búza métermázsáját 12 koronájával számítva. Ez pedig a búzának minimális ára. Holott, ha megváltásról van szó, csak a középár fogadható el. A békéscsabai egyház 3-ik lelkészének búzabeli fizetését métermázsánként, 17 koronájával váltotta meg. S nem hihető, hogy a búzával fizetett többi békéscsabai egyházi tisztviselők hajlandók volnának

nak búzabeli fizetésüket a fentebb jelzett minimális árban megváltani.

Az arad-békécsi egyházmegye közgyűlése a mezőberényiek „módosítását” az alapítványi földekre nézve elvetette, ellenben a búzának 12 koronájával leendő megváltását „méltányossági szempontból” megengedte. Az egyház ezt megfeleltette a kerülethez.

Most tehát a kerületnek kell döntenie ez ügyben

Az E. A. 44-ik és a lelkész választási szabályrendelet 41 ik §-a világosan kimondja, hogy az elhunyt lelkész által élvezett lelkészi javadalom soha le nem szállítható s az az utódtól sem részben, sem egészben el nem vonható, hanem az utód hiványába egész terjedelemben felveendő.

Az iránt tehát semmi kétség nem lehet, hogy az egyházkerületi közgyűlés melynek tagjairól a törvénytiszteletet fel kell tételoznünk, nem adja beleegyezését adis a „módosítás” címén szándékolt fentebbi hiványcsonkításhoz.

A helyzet illusztrálásául csak azt jegyezzük meg, hogy a mezőberényi I. kerületbeli egyház hiveinek kezén 14,000 hold földbirtok van, mely után holdanként 0.6 liter búzát és 6 fillér egyházi adót fizetnek az illetők. Holott ugyanazon községben a II. kerületbeli egyház hivei, kiknek kezén csak 7000 hold van, holdanként 3 klgr. búzát, tehát háromszor annyi egyházi adót fizetnek, mint amazok. S míg emezek 6 iskolát tartanak fenn, addig az I kerületbeli egyház csak 4-et, holott egyforma adókulcs mellett, minden különösebb megerőltetés nélkül, nem négy, hanem tizenkét felekezeti népiskolát tartathatnának fenn, a saját erejükből!

Arról tehát szó sem lehet, hogy a 14,000 holdnyi földbirtok felett rendelkező hivek rászorulnának azon 80 holdnyi lelkészi alapítványi

földnek jövedelmére, melyet most lelkészüktől elvonni kívánnak. Vagy hogy ne bírnák ezentúl is természetben megadni azt a búzamennyiséget, melyet most a minimális ár szerint kívánnak megváltani.

A másik híványcsönkítési ügy, — melyben a bányakerületi közgyűlésnek döntenie kell, — a békéscsabai egyházban felszínre került káplánkérdésnek ügye.

Az egyháznak két régi lelkészi állomásán működő lelkészek híványilag arra vannak kötelezve, hogy maguk mellett káplánokat tartsanak Káplántartás címén az egyháztól 800 koronát kapnak. Akkor, midőn a hívány megállapítva lett, ennyi fizetésből lehetett káplánt tartani. Ezelőtt 30 esztendővel a békéscsabai káplánok 150—200 forint fizetést kaptak s a lelkészek 200 forintért adhattak nekik kosztot. Annyi volt a theológus, hogy sokan a tanári pályára mentek közülök, mert nem kaptak kápláni állást

Most 800 korona készpénz fizetés mellett sem lehet kapni káplánt, — kosztot pedig egy gimnazista tanuló sem kapna tisztességes intelligens családnál havi 60 koronán alul.

A békéscsabai egyház pedig mit tesz lelkészével? Követeli, hogy 800 koronából káplánt tartsanak maguk mellett s ha ennyiért nem kapnak, — fizessenek rá a káplántartásra a magukéból esetleg másik 800 koronát.

Nevezett lelkészeknek ez idő szerint nem kevesebb, de sokkal több dolguk van, mint volt ezelőtt 30—40 évvel, midőn 400 forintért lehetett nemcsak káplánt, de főgimnáziumi segéd-tanárt is kapni. Most, midőn káplánt a régi fizetésre egyáltalában nem lehet kapni, a lelkészek maguk kénytelenek végezni azt a munkatöbbletet, a melyet annak előtte a káplán segítségével ketten végeztek. Jog és igazság szerint tehát a káplántartási díj is őket illetné, a kik a káplánok helyett is dolgoznak.

Az egyház e helyett kimondta, hogy a lelkészeiktől azon időre, míg káplánt nem kaphatnak s így azok helyett kettős munkát végezni kénytelenek, a 800 korona kápláni díjat tőlük megvonja.

Vajjon mit szólna az a főgimnáziumi tanár, a kinek 18 óra helyett 28 órát kellene tanítania azért, mert segéd-tanár nem kapható, ahhoz, ha neki az óratöbbletet ingyen kellene teljesítenie?

Vagy ha betegség esetén, — a helyettesítés költségeit neki fizetéséből levonásba hoznák? Nemde nagy igazságtalanságnak tekintené azt mindenki?

Hát miért épen a békéscsabai lelkészek legyenek azok, a kikre kétszer annyi terhet lehet rakni, mint más közönséges halandókra, a nélkül, hogy több munkájuk méltánylatra találna kenyéradó gazdájuk részéről?

Az egyik lelkész Koren Pál miután igazolta azt, hogy többszöri pályázathirdetés és minden utánjárás dacára sem tudott káplánt kapni, — késznek nyilatkozott lemondani a 800 korona káplántartási díjról, — azon feltétel alatt, ha az egyház őt felmenti a káplántartás kötelezettsége alól.

Az egyház azt nem fogadta el, — hanem követeli, hogy káplánt tartson s amennyiben olyat nem kap, — levonást eszközöl neki káplántartás címén híványilag biztosított lelkészi javadalmazásból.

Az egyház ezen határozata ellen Koren Pál az egyházmegyei közgyűléshez felebbezett. Az egyházmegye elutasította őt, kimondván, miszerint „azon kívánságának, hogy végkép mentessék fel a káplántartási kötelezettségtől, az egyházmegyei közgyűlés azért nem adhatott helyet, mert megvan győződve, hogy addig is, míg a lelkészek száma nem szaporittatik, feltétlenül szükség van az egyháznak a lelkészi teendők megfelelő végzése céljából a káplánokra.“

Tehát az egyháznak „feltétlenül“ szüksége van a káplánokra.“ De azért nem az egyház, hanem azok a lelkészek gondoskodjanak ezen szükséglet fedezéséről, a kik a káplánok helyett is dolgoznak és a kiknek ezen munkatöbbletért levonás eszközöltetik fizetésükből!

Valóban! ha nem lelkészeikről, hanem bármely más tisztviselői állásban levőkről volna szó, ezt senki méltányos és igazságos dolognak nem találná.

A lelkészekkel szemben azonban sokan szeretik a tótágast álló logikát alkalmazni!

Koren Pál nem nyugodott meg az egyházmegye határozatában, hanem azt a kerülethez megtelebbezte.

Remélhető, hogy a kerület le fogja vonni a konzequentiát azon beismert tényből, mely szerint a békéscsabai egyháznak „feltétlenül szüksége van a lelkészi teendők megfelelő végzése céljából a káplánokra, — s addig is, míg nevezett egyház lelkészeinek számát szaporítaná, — nem fogja megengedni, hogy a jelenlegi lelkészek által teljesített munkatöbblet díját, az egyház maga számára visszatartsa s abból tőkét gyűjtsön.

Mert ez az élelmességnek oly kirívó példája volna, melynek párját az egyházak történetében hiába keresnők!

A másik érdekelt lelkész Széberényi Lajos Zs., — a maga személyére nézve feltétlenül, vagyis a káplántartás kötelezettségének fenntartása mellett lemondott, — az oldala mellett rendszeresített kápláni állás üresedésének idejére — a káplántartási díj iránti igényéről. Ebben meg van jelölve az út és mód, mely szerint az egyházkerület igazságosan és méltányosan megoldhatja ezen, minden látszólagos bonyolultsága mellett is oly egyszerű kérdést.

Csak hogy magában ez önkéntes lemondás tényében ki van fejezve az, hogy ahhoz a jövődelemhez az egyháznak semmi jogos igénye nem lehet.

És vajjon nem-e helyesebb volna, ha az egyház ezen, őt meg nem illető időközi jövedelmet nem tartaná vissza a maga számára, hanem azt az egyetemes nyugdíjintézetnek szolgáltatná be, a hová az összes lelkészi állomások után befolyó időközi jövedelmek beszolgáltatandók!

Igy az egyház sem tenné ki magát annak a gyanúnak, hogy a lelkészek kényszerhelyzetét ki akarja használni a maga javára. A lelkészeknek is mód adatnék: dijtalanul többet dolgozni nem kényér adó g a z d á j u k, hanem az ö z v e g y e k é s á r v á k javára.

Pedig tudjuk, hogy „a tiszta és szeplőtlen istentisztelet az Isten és Atya előtt ez: meglátogatni az árvákat és özvegyeket az ő nyomorúságukban!” (Jak. 1, 27.)

VERITAS.

Az istentiszteletek egyöntetűsége az ev. egyházban, tekintettel a temetési szertartásra.

Irta s a tiszavidéki ev. egyházmegyei lelkészi értekezleten 1903 jun. 9-én Mernyikén felolvasta;

PAULIK JÁNOS nyiregyházi ev. lelkész.

Nagytisztelendő lelkészi értekezlet!

Az egy év előtt tartott papi értekezletünkől azt a megüsztelő megbízást kaptam, hogy a fenti tételről értekezzen s ez által itt bizalmas körünkben bizonyos eszmeeserere adjak alkalmat, a melyből aztán közösen leszűrjük magunknak az egyházi élet egyik legfőbb megnyilatkozási alakjára: az istentiszteletre vonatkozó álláspontunkat.

S midőn e tétel vitatásához hozzá fogok, önkénytelenül is az a kérdés toltul elém: vajjon az istentisztelet, az istentiszteleti szertartás egyáltalán képezheti e vita tárgyát? Lehet-e bármilyen eszmeeserével hozzányúlni annak kimért s egyszer már lerakott pilléreihez? Nem áll e ezen szent, vallási actus ajtajánál az az égi cherub, a ki lángpallossal a kezében ott állott a paradicsom ajtajánál, tiltólag mintegy azt mondva: „ember, ide belépned nem lehet; ember itt érintened semmit nem szabad.”

Az a nézetem, igen tisztelt értekezlet, hogy fontos és szent dologról lévén szó, az ember vesse le saruit, mielőtt e területre belépne; de azért nekünk, lelkészeknek, kik a gyülekezetek hitéletének gondozóiul s őreiül, nem különben az istentiszteletek vezetőiül rendeltettünk, nem csak szabad ezen szent kertbe belépnünk, de sőt kötelességünk is benne időközönként körültekintnünk, mélyreható vizsgálatot tartanunk a célból, hogy lássuk, ha vajjon ékesen és jó rendben történnek-e benne mindenek; ha vajjon nincsenek-e ott valami fattyú hajtások, a melyek e szent actusba bele nem illenek; s másrésről a futó idő nem hordott e be ottan valamit az elévülés porával; a formák alkalmasak-e a benső szellem kifejezésére; s az új idők, új viszonyok, új cultura nem vetettek-e fel bizonyos igényeket, a melyek ottan kielégítést várnak és méltán remélnék? Egyházi életünkben egy a lényeg, a fundamentom, t. i. a Jézus Krisztus, állandó és örök s ezt illetőleg soha semmiféle eszmeeserét, vagy alkudozást nem ismer, nem ismerhet; de amennyiben az evangéliom közlési módja, a vallási érzelmek nyilvánulási alakja s így az istentisztelet formája: emberi alkotás, az egyes korok igényeinek, míveltségének alávetett külsőség, mi lelkipásztorok arról eszmét cserélhetünk, a felett szemlét tarthatunk, sőt a mennyiben annak formáin bizonyos hiányokat, vagy túltengéseket vennénk észre, változtathatunk is. S ez a meggyőződéseim bátorított fel engemet arra, hogy kitűzött tételhez a bi-

rát bonczásával hozzányúljak s az istentisztelet külső formáira vonatkozó véleményemet önök előtt elmondjam, úgy a mint én ezen véleményre hosszas gondolkodás és tapasztalataim után jutottam.

A fenti tételtől beszélgetni igen érdekes és érdemes, de e téren bármit is változtatni nagyon nehéz s a ki e kérdéshez újítási szándékkal akar hozzá nyúlni, legyen rá elkészülve, hogy a vélemények sokaságát, régi tradícióknak s bizonyos megcsontosodott szokásoknak egész özönét találja magával szemben, a melyeken nehéz keresztülatolni.

Az első, a mi az ev. istentiszteletnél mindenkinek szembe ötlök: az istentisztelet külső alakjának sokfélesége. Valóságos bábeli zűrzavar ez! Magyarhoni evangélikus egyházunkban az istentisztelet külső formája nem csak a kerületek, de a vidékek szerint is más és más. Más a magyarnyelvű gyülekezetekben, más a tót, a német nyelvűekben. Más a szomszédban és más odahaza; úgy hogy ha valamelyikünknek véletlenül idegen helyütt kell fungálnia, tanácsos, hogy először az istentisztelet menetéről kellő információt szerezzen, ha azt nem akarja, hogy zavarba jöjjön s a gyülekezetenél is feltűnést, esetleg megütközést keltsen.

S kérjük csak: helyes-e ez a sokféleség az istentiszteletnél egy és ugyanazon egyházban?

Egyesek ezt az istentiszteleti sokféleséget az ev. prot. szabadság gyermekének tekintvén helyességéről, vagy nem helyességéről való minden véleményt már előre kizárnak s elfojtanak. Szeretik idézgetni e tekintetben a nagy apostol szavait „Szabadságra hivattatok atyámfiai” s hitéletünk ezen nyilvánulási alakjának sokféle kialakulását röviden és mereven ezzel indokolják. Meg azt is mondják, hogy a lényeg lévén a fő, a külsőségekben az egység nem szükséges, annál kevésbé, mivel a nép lelke nem mindenütt igényel egy és ugyanazon formákat, mivel az a vi szonyok s miveltség, történelmi múlt és fejlődés szerint más és más.

Nem tagadom, hogy a felhozott érveknek, vagy mondjuk ellenvetéseknek evangéliumi gondolat szolgál alapul s maga az „Ágostai hitvallás” VII. cikke is ilyen értelemben nyilatkozik s így azok ellen dogmai szempontból kifogást tenni nem lehet. Annál többet lehet azonban más szempontból. Nézetem szerint ez a sokféleség, azon túlzásaiban, a melyeket egy olyan fontos egyházi actusnál, a minő az istentisztelet, ma láthatunk egyházunknak fegyelmetlenségét tanúsítja. Sokfelé jártam az életben s megvallom, én reám mindig jó benyomást tett az, hogy pl. a Márk templomban Velencében, a Notre-dame-ban Párisban, a Frauen-kirchében Münchenben és így tovább mindenütt ugyanazt a róm. kat. isten-

tiszteletet láttam, mint mindenütt ugyanazon egy-róm. kath. egyház egységének bizonyítékát. Míg ellenben a mi evangélikus istentiszteleteinknek az a minden néven nevezendő variációja többször azt a benyomást tette rám, mintha mi evangélikusok nem volnánk tisztában azzal, mit akarunk. Egyhelyütt fennálló énekkel kezdik az istentiszteletet, másutt nem; egyhelyütt lithurgiával végzik, másutt nem; egy helyütt a beszéd exordium generáléval volt szerkesztve, másutt nem, egyhelyütt az oltár előtt adta a lelkész az áldást, másutt nem és így tovább, a hány házzannyi szokás. S nem szólva a Luther kabátoknak szabásáról, már a kétféle szertartási ruha, a fekete kabát és a fehér „alba” is egy olyan különbséget teremt a két istentisztelet külső formájában, a mely a kevésbé jártas templomlátogató valóban képes megtéveszteni, hogy vajjon egy és ugyanazon felekezet istentiszteletén van-e.

Én a magam részéről — tisztelet bár a prot. szabadság elvének — ezt nem tartom helyesnek. Nem pedig az egyház külső egyöntetűségének s egységének szempontjából. Nekünk evangélikusoknak, legalább egy ország határain belül s egy és ugyanazon alkotmány fennhatósága alatt külsőleg is, a szertartásokban dokumentálnunk kellene a benső egységet. Az egyház méltósága is megkívánná azt, hogy ne egyesek — akár lelkészek, akár gyülekezetek — szabadjanak itt ilyen vagy amolyan formákat, hanem maga a legfelsőbb egyházi törvényhozás s rendezőtestület: a hívek egyeteme, a zsinat szabja meg egyöntetűen azon formákat, a melyeken belül az egyház tartalmi egységét és tanítói hivatását kifejezni óhajtja; a minnek az a haszna is megvolna, hogy a hívekben az összetartozandóság tudatát fokozná s kifelé is méltóságosabban hatna, mint ez a mai összevisszaság. Én nyereségnek tartanám az istentiszteletnél az egységes formát s maga Luther is annak idején óhaj formában szintén kifejezést adott illetően nézetének, a mint azt „Von der Ordnung des Gottesdienstes in der Gemeinde” című művében olvashatjuk. S hogy ez által talán az egyes gyülekezeteknek annyira féltett autonómiája szenvedne kárt, attól elvégre nincs mit tartani, mert hiszen a szervezésnél, mint egyéb egyházi törvények alkotásánál is, érvényesülhetne az egyházak tanácsadasi joga s ha a kész szabálytal szemben itt ott egyes gyülekezetek külön véleménye, óhaja és szokása hátérbe volna kénytelen szorulni talán, az csak a magasabb érdek, az egység, egyöntetűség, egyházi rend érdekében történnék, a mi azt hiszem, mégis csak valami az egyházban. Mert, kérdem, szükség van-e egyházunkban a szabadságnak ama túlhajtásaira, a mely azt a sokféle istentiszteleti formát szülte, a melyek között maga a lelkész is alig tud eligazodni? Valami komoly vallásérkölesi

cél elérése van-e ettől feltételezve, a mely cél veszélyeztetve volna az egység megteremtése által? Erre határozottan ki merem mondani, hogy nem!

A legfőbb kérdés ezzel kapcsolatban azzal jönni tisztába, hogy lehetne-e egy egységes istentiszteleti formát megteremtteni az ev egyházban s ha igen, melyik volna az útja?

Ha egyházunk e téren valaha valami aktióra magát elhatározná — s kívánatos volna, hogy magát elhatározza — az esetben azon alaptörvények mellett, a melyeken az istentiszteletnek fölépülnie, nyugodnia kell. azt is szem előtt kellene tartania, hogy az ev. istentisztelet formája lutheránus legyen; vagyis hordja magán a lutheri reformáció jellemvonásait s fejezze ki szülő anyánkkal: a reformációval való összefüggésünket. Ezt azért hangsúlyozom, mivel különösen a magyar helyeken istentiszteletünkben a lutheri jellemvonások sok helyütt elmosódtak s helyettük idegen, — hogy meg is nevezzem — kálvinista formák jöttek divatba.

Én ennek nem vagyok barátja. Én azt tartom, hogy nekünk az őslutheránus jelleget e téren is meg kell őriznünk; meg nemcsak kegyeletből, s a reformációval való összetűgésünk dokumentálása szempontjából, hanem azért is, mert a reformáció eszközei már kipróbált eszközök, azok hajdanában egy egész világot segítettek újjá alakítani s az egyház lényegét képező szent tanokat óriási akadályokon keresztül vezették diadalra. S a lutheri reformáció istentiszteleti alakja az ő lelket megragadó s az ember kedélyi oldalára is hatni képes kenetteljes, magasztos voltával — szerintem — alkalmas építő eszköznek kínálkozik ma is.

S milyen volt a lutheri reformáció által létesített istentiszteleti forma?

Luther írásaiban megtaláljuk erre nézve a feleletet. Ő a mint tudjuk, már 1523-ban foglalkozott az ev. istentisztelet kérdésével s egy rövid iratában: „Von der Ordnung des Gottesdienstes in der Gemeinde” című röpiratban. Ezen iratban alaposan foglalkozott az istentisztelet alakjával s három hétre magához hívta az akkoriban híres torgau-i zenészt: Walter Jánost is, hogy vele az istentisztelet zenei részét is megbeszélje. Munkájában lehetőleg óvatosan lépkedett előre s könnyen érthető okokból tekintettel volt a római katolikus ritusra is. Ezen munkája átment azután a gyakorlati életbe is.

Nem akarom részletezni Luthernek ezen munkáiban körvonalozott istentiszteleti rendjét; nem akarom részletezni azt sem, hogy a Luther által javasolt zene mily változáson ment át az idők folyamán, csak röviden azt emelem ki, hogy ő

eleitől fogva az istentisztelet középpontjává az igehirdetést tüzte ki. „Die christliche Gemeinde soll nimmer zusammen kommen, es werde denn daselbst Gottes Wort gepredigt und gebetet,“ — mondja ő egy helyütt. S ismét: „Alles Gottesdienstes das grösste und vornehmste Stück ist Gottes Wort zu predigen und zu lehren.“ S a második, a mit kiemelendőnek tartok, az, hogy ő az istentiszteletnek ú. n. lithurgikus formáját alapította meg.

Luther első tételét illetőleg, hogy t. i. az istentiszteletnek az igehirdetés képezze főpontját, evangélikus egyházunk drága ereklyeként őrzi s ezt az elvet általánosan követi, — azért erről nem is beszélek. Nem úgy azonban a másodikat: lithurgikus tételét. A lithurgia, a mint tudjuk, magyarhoni ev. gyülekezeteink jókora részéből kiszorult s helyére az oltári imának s textusnak egyszerű felolvasása lépett. Csak kevés, inkább a tót és német gyülekezetben, maradt meg ezen énekes s az istentiszteletnek jókora darabját betöltő része.

A hol megvan, ott — a különféle variációk felsorolását mellőzve, — a következő alkatrészekből áll ezen lithurgia:

1. A lelkész az istentisztelet megkezdése előtt az oltár elé térdel s megkezdí az istentiszteletet: a „Neysvetejsi”-vel, magyarul „Óh Szent Isten”-nel; vagy az időszakok szerint: „Óh Jézussal,” „Ó Jezisi”-vel.

2. Utána jön az első ének.

3. Utána jön cantando: az antifona és a collecta ima.

4. Következik a második ének.

5. A második ének után jön az „üdvözlés s a textus,” szintén cantando, mikor a gyülekezet megfelelő szövegekkel felel.

6. Ezután jön a 3-ik ének s a beszéd.

7. Szószék után jön egy énekvész.

8. Utána antifona, collecta ima és az áldás. Nagy ünnepeken annyi eltérés van az első ének után következő lithurgiában, hogy ott a „Gloriát” éneklük s a többi lithurgikus alkatrészek egy énekkal hátrább vonulnak.

A lithurgiában még az a variáció is tapasztalható, hogy néhol az antifona, collecta ima és textus-olvasás nem ketté oszva két ének után, hanem mindjárt az első ének után együtt szokott énekeltetni.

Kiemelendőnek tartom itt még azt is, hogy a lelkész az istentisztelet megkezdésétől kezdve két éneken át az oltár előtt tartózkodik, a mire még vissza fogok térni.

Azon magyar gyülekezetekben, a hol nem a lithurgikus istentiszteleti forma honosult meg, nincsen sem a kezdő „Veni Sancte,” nincsen sem antifona, sem apostoli üdvözlés s az imát és a textust a lelkész csak olvassa. S a lelkésznek a már említett oltár előtt való tartózkodása, telje-

sen mellőztetik; valamint mellőztetik a lelkésznek a szószerű után oltár elé való járása is, mert az aroni áldást csak a szószerűről adja.

Összehasonlítván most e kétféle istentiszteleti formát, kérjük csak, melyik közülök a hatásosabb, a lutheribb?

Az izlés lehet különféle, de egyet határozottan konstatálhatok, azt t. i., hogy a fent vázolt lithurgikus forma lutheribb. S nekem megvallom, hatásosabb, kenetteljesebb és majesteticusabb is. Mert együtt csak a legkülsőbb alakíságot, azt t. i., hogy a lelkész az egész gyülekezet színe előtt az istentisztelet nagy részében az oltár előtt tartózkodik: ez már magában véve jobb hatású, mintha csak itt-ott bekukkan s megint éltünk. Tagadni ugyan lehet, de azért tény maradt, hogy a lelkésznek, — ki az istentisztelet vezetője, lelke, — az oltár előtt való tartózkodása a gyülekezetre jó hatással van; azt buzdítja, emeli, fegyelmel s ezáltal az oltár — a templom ezen elsőrendű helye — kellőképen érvényesül; míg ellenben ama lithurgia nélküli való istentiszteleti formánál az oltár csak alsóbb rendű helylyé degradálódik. Igaz, hogy ezen követelmény a papra bizonyos terheket rak, de ezeket nem tartom olyan nagyoknak, hogy őket a belőle fakadó lelki haszonért meg ne lehetne hozni.

A mi a lithurgiát, az üdvözlőnek, antifonának, collectának, textusnak, áldásnak éneklését illeti, arra nézve tudom, többféle kifogásokat szoktak felhozni. Azt mondják, hogy ez pápista maradvány s minek azt az ev. egyházban tovább plántálni; azt mondják, hogy az ev. istentisztelet minél egyszerűbb legyen s nincs benne helye semmiféle mesterkéltetésnek; azt mondják, hogy az imának, textusnak, áldásnak egyszerű elmondása mellett jobban érthetőek azok szövegei; s azt mondják, hogy jó hangú lelkész mellett még tűrhető a lithurgia, de hát a hol a lelkésznek nincs hangja!

Vegyük sorra ezeket a kifogásokat:

Hogy pápista maradvány az istentiszteletben a lithurgia, azt el kell ismernünk; azaz, hogy nem is annyira pápista, mint inkább ó-keresztyéni maradvány az, mert hiszen az ókeresztyén egyházban, mely a zsidóságtól vette át, szintén megtaláljuk nyomait. De ha, mondjuk csakugyan pápista maradvány volna is a lithurgia, ezzel még nem látnám megokolva kiküszöbölését, ha különben az áhítat-keltésnek s emelésnek alkalmas eszköze. S nézetem szerint az. A lithurgiának emelkedettebb, méltóságos hangja nem hogy hátrálatná a szöveg megértését, de sőt — a mennyeiben különösen a nagy templomokban elhat mindenüve — annak meghallását s megértését még inkább fokozza, a mint arról mindenki meggyőződhetik. Az e tekintetben való aggodalom tehát fölösleges. S nézetem szerint a lithurgia mellett szól az is, hogy az a hívek figyelmét az adandó responsoriumok

által ébren tartja s a templomi áhítatot emeli, mert zene érvényesül benne, a mi tudvalevőleg az áhítat-keltésnél nagy tényező. Jól tudja ezt a pápista egyház s azért a zenét az istentiszteletnél nagy mértékben alkalmazza. S én a nélkül, hogy e téren való túlzásait dicsérni akarnám, ezt az eljárást kénytelen vagyok helyeselni. Helyeselnem kell azért, mert tudom, hogy az ember lényében bizonyos mistikus vonások vannak, a melyekre a zene jótékonyan szokott hatni. Lehet, hogy a műveltség bizonyos fokára eljutott emberek nélkülözhetik ezt a hatást, de nem a hívek nagyobb része. S a míg a műveltekre sem lehet kellemetlen hatású a lithurgikus zene, a kevésbé műveltekre határozottan jó hatású. Ezt nem légből kapva állítom, hanem egyenesen tapasztalatok alapján. Példáim vannak rá saját gyülekezetemben, hol az istentiszteletnek mind a két alakja honos, hogy jölehet híveim tudnak magyarul, de azért a lithurgia nélküli magyar istentiszteletre csak kicsike részük jár el. Miért? Mert — mint mondják — nekik az nem tetszik. S miért nem tetszik? Mert — a mint mondják — nekik az száraz, mivel nincs benne lithurgia. S az egyszerű népkedély ezen nyilatkozata a gondolkodó ember előtt mindenestre jelent valamit. S híveink legnagyobb része nem ilyen egyszerű e vajjon?

Nekünk, a néplélek kutatóinak, nem szabad az ilyen jelenségeket fitymálnunk; nekünk minden eszközt meg kell ragadnunk arra nézve, hogy az istentiszteletet vonzóvá és áhítat-keltővé tegyük. S nézetem szerint a lithurgia eltörlése s ezáltal az istentiszteletnek bizonyos mértékben szárazzá tévése s az emberi lélekben rejlő mistikus vonásokra való hatásából következtetése csak káros hatással lehet. Mert tovább megyek s úgy veszem a dolgot, a mint van. Nálunk az istentisztelet fő- és középpontja a a szószerű. Minden csak előkészítés erre s levezetés ebből. De tegyük fel például, hogy a szónok gyenge, a prédikáció silány: mi lesz akkor? El van rontva az egész istentisztelet, mert el van rontva benne az a min áll, a mi a kedélyek meghatására hivatva lett volna. Az egész istentisztelet megerőtlenül. A pápista egyházban ez az eset nem fordulhat elő, mivel ott nem a szószerű lévén a fő a leggyaralóbb szónok mellett is a pápista istentiszteletben a lélek mindig talál olyas valamit, a mi reá hatással lesz. Ezzel természetesen nem azt mondom, hogy a pápista példákat kövessük, hanem csak azt mondanám, hogy csupa egyszerűség hárszásból ne dobáljunk ki templomainkból mindent, a mi talán a pápistákra emlékeztet s a mit Luther nagy lelke is helyes tapintattal s mély lélektani belátással templomainkban meghagyandóknak találta. Én félek, hogy ha mi templomainkból minden a kedélyre hatni képes szertartási for-

mát száműzünk: istentiszteleteink egyoldalúan csak az észre fognak hatni, már pedig az ember nem csupán csak ész, sőt talán állíthatnám, hogy hivatásunk közül többen az istentiszteletet szívükkel hallgatják, s a liturgia épen ennek ad táplálékot a maga keneteljes menetével.

Igaz, hogy a liturgia egyes rossz hangu papok szájában elsilányulhat, de hát az ilyen sporadikus malheurök nem szolgálhatnak alapul az általános szabályhoz.

Én a mint ezekből kitetszik, a liturgia barátja vagy, mert úgy tapasztaltam, hogy az az istentisztelet méltóságát s ábitatát emeli. S hallgassa meg bárki is pl. az úrvacsorai szertartási igéket csak úgy elmondva és szépen, halk orgonakísérettel mellettt énekelve, okvetlenül érezni fogja a kelte között a különbséget, ez utóbbinak előnyére.

Ennyit akartam az istentisztelet liturgikus alakjára nézve megjegyezni s ezek után áttérek az istentiszteletnek középpontjára: a p r é d i k á c i ó r a s arra nézve két rövid megjegyzést kívánok tenni Természetesen itt is csak a külső alakiságra szoritkozva..

Tudjuk, hogy a prédikációnak kétféle alakja van szokásban egyházainkban: az exordium generaléval és specialéval való és a másik: a hol a bevezetés mindjárt átvezet a tárgyalásra.

En a magam részéről nem helyeslem azt az első helyen említett alakját a prédikációnak, nem pedig azért, mert az a beszéd egyöntetűséget és sima lefolyását zavarja. Mikor a beszéd megindul az u. n. exordium generaléval s kénytelen oda irányulni, hogy először a textusnál köszönki s azután megint megindul, hogy a tárgyalásra menjen át, ez szerintem fölösleges s a beszéd menetét hátráltató megszakítás. Ha a beszéd egyszer már megindult, legjobb ha megszakítás zavarja a gondolatmenetet s a hallgatók figyelmét is szétszórja s a tárgytól eltereli.

S ez az alakja a prédikációnak bizonyos imatültengéseket is produkál. Méltóztassanak csak végig nézni egy liturgikus istentiszteletet!

A pap az oltár előtt imádkozik; fellép a szószékre imádkozik, jön a textus olvasás, imádkozik, látam a hol dispozió kimondása után megint imádkozik, vége a beszédnek, imádkozik, S így egy rendez liturgikus istentiszteletnél hatszor imádkozik Nézetem szerint ez sok s a beszéd közben való imák hátran elhagyhatók.

Összefoglalva már most az istentiszteletről mondottakat, véleményem oda megy ki, hogy végezzük az istentiszteletet liturgiával, mint a mely forma az istentiszteletnek helyes lutheri formája, s a prédikáció, a szónoklat természetének megfelelő módon, minden mesterkélt félbeszakítások nélkül mondassék végig, mivel így egy-

ségesebb s mélyebb nyomokat hagyhat a szívekben.

A többi templomi functiókra nézve nem akarok észrevételeket tenni, mivel azok többékevésbé megfelelnek az egyöntetűség s a lutheri szellem követelményeinek.

(Folyt. köv.)

BELFÖLD.

A tiszai kerület közgyűlése. Tartatott Szepes-Iglón aug 27—28. napjain. Az első napokban több bizottságban végeztettek az előmunkálatok. Nevezetesen ülészet az egyházkerületi számvevőszék, az előkészítő bizottság, a jogügyi bizottság, az egyházkerületi nyugdíj bizottság, a Bal d á c s y-alap bizottsága, a közigazgatási és tanügyi bizottság, mire a gyámintézeti bizottság végezte teendőit. D i a n i s k a Andor eddigi érdemdús elnöke a gyámintézetnek, állásáról visszalépven. M a t e r n y Lajos debreceni lelkész és tiszavidéki főesperes választatott meg egyházi elnöknek, kit is világi elnöktársa R a d v á n y István melegen üdvözölt. A megválasztott szép beköszöntő beszéde mellett 100—100 koronát ajánlott fel két szegény egyháznak. Este 15 órakor gyámintézeti istentisztelet tartatott P a u l i k nyiregyházi lelkész lélekemelő, forma és tartalom szerint sikerült szent beszéde mellett, ezen théma felett: „Egy másnak terhét hordozzátok és úgy töltsétek be a Krisztus törvényét.”

27 én reggeli istentisztelettel bevezettetett a közgyűlés, melyen S z e n t i v á n y i Árpád üdvözölvén a közgyűlés tagjait, nevezetesen a főpásztort, megnyitotta a tanácskozást. Az egyházkerületi felügyelő elnöki megnyitójának az 1848. évi XX. t.-c megvalósítására vonatkozó kijelentéseit a következőkben közöljük:

„Püspökünk igen nagy munkát vállalt magára.

Ugyanis az egyetemes gyűlés a két prot. felekezet közös bizottságához utasította az 1848. XX. törvénycikk végrehajtása tárgyában teendő javaslat készítését. Ezen bizottság összeült s két albizottságra oszlott, az egyik albizottságban a pénzügyi kérdés tanulmányozását és előleges kidolgozását püspökünk vállalta magára s azt hiszem, hogy ezen feladatra nálánál jobbat és alkalmasabbat nem találhattunk volna; a másik albizottság is megalakult, abban is megnyugodhatunk s erősen hiszem, hogy ezen bizottságok munkálkodása alapos előkészítése lesz annak, hogy egyházkunk érdekei meg legyenek óva. 55 év telt el azon nevezetes törvény meghozatala óta, minél fogva méltán kívánhatjuk és követelhetjük immár hogy végre a protestánsokra kimondott jogegyenlőség és viszonyosság végrehajtassék és azokon a terheken, a melyek alatt a mi felekezeteink tagjai

nyögnek s a melyeket elviselni a'ig képesek, a törvényhozás könnyítsen Hiszen mi az államnak teszünk szolgálatot egyházaink és iskoláink fenn-tartása által, méltán kívánhatjuk és követelhetjük tehát, hogy az állam ezt nekünk viszonzza s épen azért azt hiszem, hogy az egyházkerület és az egyetem hálás köszönetét nyilvánítja ő méltóságának, a mi püspökünknek azért, hogy ezen fontos munkálat előkészítését elvállalni sziveskedett, a melyben én is tehetségem szerint őt támogatni kötelességemnek ismerendem "

Z e l e n k a püspök csatlakozik elnöktársa nézeteihez és a maga részéről is legszívélyesebben üdvözli minden rendű és rangú tagját a közgyűlésnek. Érdekes volt a püspök úr összehasonlítása, melyben a mostani évet az 1881 ik évvel állította szembe, a midőn 22 év előtt szintén Iglón tartotta meg közgyűlését a tiszai kerület. Az akkor itt még közreműködő tagok legnagyobb része, ma már nyugalomba vonult, vagy a halál csendes álmát aluszsza. Ugyanazon gyűlésen 22 év előtt lett bejelentve, hogy az egyházkerületi theológiának 31 (ma 42,) a jogakadémiának 56 (ma 240) hallgatója, a tanítóképző intézetnek 41 (ma 123) növendéke, az egyházkerületi pénztár összes alapjainak tőkéje pedig 305,000 forint (ma 478,000 forint) volt. Örvedetes adatok.

A beérkezett jelentések szerint az egyházpolitikai törvények hatása több községben hedve zőnek nem mondható! A kerlelhetlen halál sok munkatárst ragadott ki az élők sorából, a többiek között Strauch Bélát egyházkerületi jegyzőt ki mint törvényszéki bírót, XIIII városi, alesperes és felkai lelkész áldásdús tevékenységet fejtett ki. A kormányok és alapítványok 134050 az adományok és gyűjtések 153,056 koronát tettek ki; építkezésekre és javításokra 503,336 korona költetett. A vallás erkölcsi élet emelésére jótékonyan hat a nő- és ifjúsági egyesületek megalakítása. Egyes tagok az egyházkerületben gazdag irodalmi munkásságot fejtenek ki. A kimerítő jelentés hálás köszönettel tudomásul vétetett

A 78 napi rendre kitűzött tárgyba következők felemlítésére szoritkozunk;

Folyamatban van az egyházak egyesítése több községben, így Eperjesen, Kassán Bártfán és Kis Szébenben.

Az egyesítés ügye újabb tárgyalás és megfontolás végett az érdekelt községekhez szállított le, a nemzetiségi kérdés, mely ez alkalommal szóba jött, erőlyesen visszautasított több helyről Kubinyi Géza felszólalása után.

A püspöki jelentés a sátoralja-újhelyi missziói egyház igényeiről, hálás köszönettel tudomásul vétetett. Az egyház a nagy szeretetadományra is javaslatba hozott.

Határozatra emeltetett, hogy a lelkész választási alapszabályok tot nyelven is és az egyházke-

rület összes szabályrendeletei egy füzetben adasának ki.

A VI. Szabadkirályi város egyházmegye felosztatása, daczára szép multjának, a geographiai kedvezőtlen helyzete miatt, az Eperjes és a Késmárki községek kérvényei folytán megint napirendre került. A kerület a felosztatást czélszerűnek tartja ugyan, de az ügyek vagy fonotosságánál fogva, még egyszer az érdekelt községekhez lesszállítja megfontolás és hozzászólás végett.

Az egyházkerületi eperjesi collégium igazgató választmányának évi jelentése alkalmából a távozó jogakadémia igazgatójának Horváth Odönnek a kerület is méltó elismerését fejezte ki és jegyzőkönyvbe foglalta. Mint dekan helyére lépett Mikler Károly, mint tanár megválasztott Dr. Nagy Olivér.

Megnyugtató tudomásul vétetett a püspöki jelentés mely szerint a mult évben már 109 lelkész 50000 kor. congruát és 2800 korona congruna pótléket kapott. Az államsegély a szegény egyházak felsegítésére kitett 30000 koronát.

A theológiai főiskoláknak egyetememen szervezése még nincsen napirenden és későben lesz eldöntendő.

Az 1848-iki XX. t. c. végrehajtását az előkészítő bizottság javaslata szerint, valamint prot. tábori lelkészek helyesebb és méltányosabb arányát újból erőlyesen sürgetendőnek tartja a közgyűlés.

A kerületi pénztárak, a polgári leányiskola, a Baldácsy alap, a jogakadémia, a tanítóképző, a gimnáziumok, a népiskolákról szóló jelentések és a megfelo indítványok helyeslo tudomásul vétettek.

A szepesmegyei lelkészek egyesületének alapszabályai a jogügyi bizottság véleménye szerint csakis az illető egyházmegyék által jóváhagyandók és a kerület jóváhagyására nem szorulnak.

A XIII. szepesi városi egyházmegyének neve megváltoztatása iránti indítvány, az illető községekhez visszazállittatik.

A püspöki nyugdíjazás ügye Glauf, Kubinyi, Mesko, Jánoska, Terray és többek felszólalása után, a napirendről levétetett.

Olvastatott Weber Samu és Terray Gyula indítványa a Petrovics Soma-féle „Utasításokhoz.“ Mindkét indítványozó számos észrevétellel szólván hozzá a tárgyhoz, határozatba ment, hogy az útmutatás, mint jó tanácsadó, a lelkészek vademecum-ja elfogadható és az egyetemes gyűléshez az észrevételekkel együtt végleges szövegezés végett felterjesztendő.

Meghivatott a kerület a nov. 10 én Budapesten tartandó egyetemes gyűlésre, melyre az elnökségen kívül szavazati joggal kiküldettek a világiak közül: Szontágh Pál, Radvány István, Münnich Kálmán, Kubinyi Géza, Mesko László, Benczur Géza, Szentiványi József; az egyháziak részéről:

Bohus Pál, Weber Samu, Baloghy Farkas, Horbon János, Zachar Samu, Banczik Samu, Materny Lajos, Draskóczy Lajos.

Az ülés a püspök lélekemelő imájával berekesztetett.

W e b e r S.

Változások a tanári karban. A selmecebényai lyceum kormányzó iskolai tanácsa augusztus hó 21-én tartott rendes gyűlésén a lyceumban megüresedett három tanári állást betöltötte. Megválasztották vallástanárnak Hamrák Béla budapesti ág. h. ev. segédlelkész, a ki hat évvel ezelőtt jó sikerrel végezte a lyceumot, selmeci születésű és a pozsonyi theol. akadémián szerzte meg oklevelét -- Magyar-latin szakos tanárrá dr. P a u l o v i t s István tanárjelöltet választották meg, a mennyiségiani — természetzeni taniszékre pedig R a k s á n y i Samu tanárjelöltet. Mind a három ideiglenesen helyettes tanár lesz. A tanári testület alakuló értekezletét aug. hó 30. napján tartotta meg, mely alkalommal az új tanárok is bemutatkoztak.

A Luther-társaság a magyarhoni e. e. e. gyámintézetel egyidejűleg folyó 1903. évi szeptember 20. és 21. napjain Szabadkán, illetőleg Torzsán tartja XVII-ik rendes évi közgyűlését. Napirendje: A Gyámintézet és a Luther-társaság tagjai szeptember 19. én reggel Budapestről, a keleti pályaudvarról 7 óra 15 perckor elutazván, déli 12 óra 33 perckor Szabadkára érkeznek. Szabadkán, a gyámintézeti bizottsági ülés után szombaton, szept. 19-én d. u. 6 órakor a Luther-társaság igazgató tanács tart ülést, melyre az igazgató tanács tagjai ezennel tisztelettel meghívotnak. Esti 8 órakor ismerkedési estély. Szept. 20. án, vasárnap d. e. 9 órakor gyámintézeti isentisztelet, utánna gyámintézeti közgyűlés. Déli 1 órakor közebed Indulás Szabadkáról szeptember 20. án gyorsvonattal d. u. 5 óra 56 perckor. Erkezés Torzsán esti 8 óra 6 perckor. Estebéd a paplakon: elszállásolás. Hétfőn, szept. 21-én reggel 9 órakor Luther ünnepély a következő tárgysorozattal: 1. Egyházi ének. (Erős várunk az Úr Isten) 2. Ima. Mondja K l a á r Fülöp hitoktató lelkész. 3. Z s i l i n s z k y Mihály elnök megnyitó beszéde. 4. Ünnepi beszéd. Tartja B e l o h o r s z k y Gábor bácsi főesperes. 5. Karének orgonakisérettel. 6. Ertekezés. Irta és felolvassa: S c h o l t z Ódön ágfalvi lelkész. 7. Egyházi ének (Ha Krisztus maga oltalma.) 8. Offertórium a Luther-társaság javára. A Luther-ünnepély után déli 11 órakor megtartjuk a Luther-társaság rendes évi közgyűlését, melynek tárgyai: 1. Elnöki megnyitó. 2. A végrehajtó bizottság jelentése. 3. Az irodalmi szakbizottság munkaterve. 4. A számadások és költségvetés előterjesztése. 5. Esetleges indítványok. — Déli 1 órakor közebed a kaszinó helyiségeiben. Mindezen ülésekre a Luther-társaság tagjait és barátait, valamint szeretett hitsorsosainkat általá-

ban ezennel tisztelettel meghívjuk. Budapest, 1903. évi augusztus hó 15. én. Z s i l i n s z k y Mihály elnök, H o r v á t h Sándor alelnök, M a j b a Vilmos titkár.

Kedvezményes vasuti jegyek ügyében intézkedett az elnökség; a vendégek elszállásolásáról pedig a szabadkai gyülekezet t. egyháztanácsa és Torzsán nt. F a m l e r G. Adolf lelkész fog gondoskodni — Kérem ennél fogva t. tagjainkat, kik ezen gyűléseinken megjelenni és a kedvezményeket igénybe venni óhajtják, hogy eziránt alulírott nál legkésőbb folyó évi szept. 10. ig jelentkezzenek F a l v a y Antal jegyző, Budapest, Deák-tér 4.

A kondorosi evang. egyház új templom-építése érdekében terv pályázatot hirdet. A templomra 80,000 korona van előirányozva. Az építkezés a jövő év tavaszán veszi kezdetét. A tervek közül a megfelelőt 1-ső díjjal 500 koronával jutalmazza az egyház, a 2-ik díj 200 korona.

Beszámoló az eperjesi ág. hitv. theol. belmissió egyesület 1902/903. évi működéséről

Egy évi csendes munkálkodásunk végén ismét megálltunk, hogy a mikor egyesületünk egy évet ad át a multnak, visszatekintsünk munkásságunkra s azt vizsgálva, adjunk számot: vajjon törekedtünk-e megvalósítani azt az eszmét, a melynek zászlaját egyesületünk lobogtatja, fáradoztunk-e az erény és igazság országának megvalósításán. Igaz ugyan, hogy mi magunk egészen tárgyilagos feleletet nem adhatunk, mert szerénységünk könnyen önmunkánk kicsinylésére vagy — a mi még rosszab — túlságos önértékünk annak tulbecsülésére vezethet. Ez okból, midőn alapszabályaink előírásából kifolyólag az elmúlt iskolai évről jelentést teszek, tartózkodom a bírálattól s csupán arra törekszem, hogy röviden elősoroljam azokat a főbb adatokat s feltűnőbb eseményeket, a melyek egyesületi életünk irányából s tartalmáról tesznek bizonyosságot. Röviden feltárom, hogy a nagy eszme épületének fölépítéséhez kicsiny kis együletünk hogyan igyekezett a maga porszeméivel hozzájárulni.

Istennek áldó kegyelme velünk volt az elmúlt esztendőben is, az ő jósága és szeretete adott lelkesedést s kitartást munkánk végzéséhez neki szőljon hálánk első sorban a netáni sikerért!

Egyesületünk alakuló gyűlését 1902. szeptember 12. én tartotta meg B e l i c a András testületi elnök összehívására. Tisztikarát a következőkép alkotta meg: Elnökké újból M a y e r Endre theologiai tanárt választotta meg a következő három évre. Titkárrá P o l l y á k Jenő IV. éves. főjegyzővé B a r á t h Károly II éves, aljegyzővé M i k o l a János I. éves theologusokat választotta meg. A rendes tagok száma ez évben 39 volt. Ezenkívül az egyesületnek volt még három dísztagja: Z e l e n k a Pál, G y u r á t z

Ferenc és dr. Baltik Frigyes püspök urak; egy tiszteletbeli tagja Csengery Gusztáv theol. tanár.

Munkássága belső- és külső munkásság volt ez évben is. Szándékosan említem első helyen a belső, azaz önmagunkra irányuló munkásságunkat, mert hiszen az a dolog természetes rendje, hogy először magunkat képezzük s csak azután fordítsuk kifelé — másokra is — figyelmünket, eszünkbe véve Pál apostol szavait: „Azért te a ki más tanítasz, tenmagadat nem tanítod-e?” Hogy az apostol intésének minél inkább megfelelhessünk s hogy munkánkhoz — hasonló irányú törekvésektől ihletve — erőt, lelkesedést merítsünk, mindjárt az év elején törekedett egyesületünk arra, hogy a prot. theológusok közös konferenciája is szükségesnek elismert: a német országi hírneves belmissiói egyesületekkel érintkezésbe lépjen, a mi — tekintve a kezdet nehézségeit — részben sikerült is. Ugyanis a berlini „Theologischer Junglingsverein“ szíves kézséggel vette közeledésünket s örömmel nyújtott kezet az együttmunkálkodásra. Ennek a szépen megindult kapcsolatnak a megszilárdítása s kiterjesztése egyesületünknek egyik legfőbb feladata lesz a jövőben. Megvalósulásához reményeket fűzhetünk, mert mi sem természetesebb, mint hogy a kölcsönös érintkezésnek jótékony hatásának kell lennie, nemcsak egyesületünk bármely irányú működésére, hanem a protestantizmus közös érdekeinek ápolására s arra, hogy a német protestánsok között elterjedt téves nézetek a magyar-honi evangélikusokról eloszoljanak.

Belső munkásságunk 14 ízben tartott családi összejöveteleinkben, azoknak tárgyalásában nyilvánult, nem számítva az alakuló és évzáró-gyűléseket. Az összejövetelek énekkel és imával kezdődtek s énekkel végződtek. Főtárgyuk egy-egy szabadelőadás, fölolvadás vagy felvetett eszme közös megvitatása, mihez olykor szavaltat és folyó-ügyek csatlakoztak. Szóba kerültek a következő kérdések: A belmisszióról (szabadelőadás két ízben, Mayer Endre egyesületi elnök.) Miként nyerhetjük el ama pünkösdi szentlelket? (szabadelőadás Pollyák Jenő IV. éves theol.) Boldogok, a kik éheznek és szomjúhózzák az igazságot (felolvasás, Wallra benstein Jakab I. é. theol.) A hitről (közös megbeszélés.) Egy és más a hitről (tel. olvasás, Obál Béla II. é. theol.) Lelkész és tanító viszonya egymáshoz (szabadelőadás, Pollyák Jenő.) A diakonissa intézmény (szabadelőadás, Mayer Endre.) Mit kívánnak társadalmunk újabb szellemi irányzatai a prot. lekösztől (közös megbeszélés.) Miként gyakorolhatják a theológusok a belmissziót a theologia falain kívül és belül (közös megbeszélés.)

Az egyesület, hogy a tagok munkakedvét fokozza, ez évben is pályázatot hirdetett (20—20

koronát) egy belmissziói irányú, egy prózai és egy költői műre. A beadott két pályamunka közül (1. A házi istentiszteletről 2. Az utolsó fáklya) csak „Az utolsó fáklya” című költeményt találta az egyesület a pályázatban kifejezett elvekkel egyezőnek s ez okból csak e mű szerzőjének Rusz Zoltán III. éves theol.-nak adta ki a 20 kor. pályadíjat.

Munkásságunknak külső irányát s másik felét képezik a nyilvános vallásos estélyek, melyeket ez évben is igyekeztünk a múlt évekhez hasonló módon megtartani. Az estélyek iránt ez évben is nagy érdeklődést tapasztaltunk; a Collégiumnak díszterme minden alkalommal megtelt. Az estélyek célja: az egyházas énekek, szavaltatok által a ker. vallásosságot s evangéliumi egyháziasságot fejleszteni. Ezeket az estélyeket a nagyközönség bevonásával közösen tartjuk, a mennyiben szavaltókat, énekeseket és felolvasókat a nagyközönség köréből is sikerül nyernünk s belmissziói munkánkba belevonnunk.

Ebben az évben három vallásos estélyt tartottunk, melynek központját a felolvasások képezték. Az első estélyt abból a rendkívüli alkalomból tartottuk, a mikor a magyar-honi theológusok Eperjesen tartották konferenciájukat. Ez alkalommal április 29-ikén. Harcsányi Pál debreceni ev. ref. szabadelőadást tartott: „Az isteni kijelentésről, a mint különösen Jézus születésében s a reformációban megnyilatkozott;” dr. Szilávi Mátásné úrnő és Bartos Pál II. éves theológus duett-énekekkel szerepeltek, Durst Győző tanár harmoniumkísérete mellett. Május hó 23-án felolvasott Csengery Gusztáv theol. tanár „A kuruc király”-ról (egyháztört. korrajz.) Szavalt dr. Raffay Ferencné úrnő, zongorán kísérte dr. Horváth Ödönne úrnő. Június 3-án felolvasott Mayer Endre egyes. elnök „Babylon és biblia” c. alatt a babylonai ásatások eredményéről s hatásáról a biblia tekintélyére. Énekelt Fest Janka úrhölgy, szavalt Ibrányi Henna úrhölgy. Az estélyeken közreműködtek még az ev. polg. leányiskola énekkara Várkonyi Szerén úrhölgy vezetésével, továbbá a kerületi tanítóképző-intézet ének- és zenekara Ifj. Kapi Gyula vezetésével, végül Szánik Ernő vezetésével a theol. ifjúság énekkara. Egyesületünk tagjai közül szavaltak ifj. Kemény Lajos I. é. Mezőer Dező III. é., Tóth József I. é., Rusz Zoltán III. é., Sexty Kálmán IV. éves theológusok.

Egyesületünk megköszönte ugyan már az összes közreműködők szívesességét, de nem mulaszthatjuk el, hogy e helyen is még egyszer megne emlékezzünk róluk és ez alkalommal is ne mondjunk őszinte s hálás köszönetet irántunk tanúsított figyelmükért. A harmadik estélyi offertóriummal volt egybekötve, melynek jövedelme 64

koronát tett s vallásos estélyeink költségeinek fedezésére fordított.

Egyesületünk egyik fontos működési tere az egyes theol. tantárgyhoz való jegyzetek készítése, sokszorosítása és a theol. hallgatók között lehetőleg olcsó terjesztése. Ebben az évben kiadta dr. Szlavik Mátyás „Encyklopaediáját” és „Symbolikáját”; Mayer Endre „Görög nyelvtan”-át és „Hermeneutiká”-ját; Csengery Gusztáv „Egyháztörténet”-ének egy részét.

Belmissiói ismereteink s könyvtárunk gyarapítása céljából a következő lapokat és folyóiratokat járattuk: „Allgemeine Missionszeitschrift”, „Berliner Jünglingsblatt”, „Zeitschrift für die innere Mission”, „Kis tükör”, „Olajág”, „Jó pásztor”, „Külmisszió”, „Ébresztő”, „Friedensbote”. Ezek a lapok úgy az olvasókörben, mint azon kívül rendelkezésére állottak az egyesület tagjainak.

Ezzel beszámolóm végére jutottam; de még egy gondolatot akarok hozzáfűzni, a melyet örökösképen szeretnék az összes utánunk következőkre hagyni és ez az, hogy tegyenek mindig többet és többet, mint a mit mi és az előttünk lévők tettek, mert arra a fokozott tevékenységre mindinkább nagyobb szükség van; azért lobogtassák magasan a hitnek szövétnékét, nem fedve, hogy:

„Bolyongunk síró pusztaságon át,
Ködben, viharban mind tovább-tovább,
Utunkra csak egy csillag ragyog:
Vigyázzatok és imádkozzatok!”

Az eperjesi ág. hitv. ev. ifjúsági belmissziói egyesület megbízásából: **B a r á t h K á r o l y** főjegyző.

Az „Evang Egyház és Iskola”*) 32. számában a dunántúli ág. h. ev. egyházkerület közgyűléséről szóló tudósításban, a 380 oldal baloldali rovatában ezt olvasom: „Ezzel szemben Karsay, Pröhle Henrik minden módosítást elítéltek, mint a mely a szabadság ellen van s köteléket csavar a lelkészekre s őket lenyűgözi.”

Tisztelettel kijelentem, hogy ez a közlés a mennyiben az én nevemmel is kapcsolatba van hozva, határozottan félreértésen alapszik. A liturgia kérdésében felszólaltam ugyan, de véleményem ez volt: „Különös dolog a liturgia egyöntetűvé tételéről beszélni, mikor még nincs is liturgiánk. Először azon kell lenni, hogy legyen. De ez nem oly egyszerű dolog, mert a liturgia megalkotása nem az egyesnek subjectiv izlésétől függ; hanem mély alapos történeti tanulmányt tételez fel. Ezért nem tartom szerencsés gondolatnak, hogy egy bizottsággal liturgia tervezetet dolgoztassunk ki, még mielőtt beható tanulmányozás által elő nem készítettük a talajt a liturgia kérdésének kellő

megértéséhez és helyes tárgyalásához. A lelkészegylet eleget tesz feladatának, ha tagjainak a liturgia kérdésének tanulmányozását figyelmébe ajánlja.” Ez az, a mit a szombathelyi lelkési értekezleten mondtam. Lehetőleg szószerint közöltem akkori felszólalásomat. Megjegyzem még, hogy nt. **Stettner Gyula** esperes úr szintén elégségesnek tartotta az általam ajánlott módozatot. **N. P o s z v é k Sándor** theol. tanár úr közvetítő indítványt tett, mely szerint a liturgia tanulmányozása az egyházmegyei lelkészi értekezleteknek is figyelmébe ajánlatott, de a bizottság is kiküldetett. Utólag kész örömmel nyugodtam bele a bizottság kiküldetésébe, minthogy oly férfiak kerültek bele, a kiktől méltán alapos munkát várhatunk.

Pröhle Henrik.

IRODALOM.

A lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló 1848. évi XIV. t.-c. kézikönyv. A törvény ennek végrehajtási utasítása és a vonatkozó elvi megállapodások s határozatok alapján írta és kiadja **Zsira y Károly**. Ára 1 k, 20 t. Igen használható könyv a címbe jelzett ügy intézésénél.

Napoleon és a magyarság. Napoleon világhódító tervében egy pillanatra szemet vetett Magyarországra is. Bécs követe, **Andréossi** tábornok értesült a magyar viszonyokról és elhatározta, hogy ellentétet támaszt a nemzet és királya közt. Tudta, mennyire szíven fekszik a magyarnak hazája függetlensége s ha nem csatlakoznak is hozzá, gyöngítheti a császárt azzal, hogy bizalmatlanságot kelt benne a magyarok iránt 1899 május hó 15 én Schönbrunnból proclamációt bocsátott ki a magyarokhoz, melyben tudatja Bécs elfoglalását. „Gyülekezettek össze Rakos mezéjére, régi Óseitek szokása szerint, tartsatok ott igaz Nemzeti gyűlést és adjátok tudtomra végzéseiteket.” De a magyar nemesség ellenségét látta a francia revolúcióban, rettegett a jobbjágy felszabadulástól és polgári egyenlőségtől, úgy, hogy semmiféle ígélet és kecségtetés nem tudta volna Napoleon táborába csalni. Ennyi volt Magyarország érintkezése Napoleonnal. Erről ír a **Nagy Képes Világtörténet** most megjelent 193. füzeté. A 12 kötetes nagy munka szerkesztője **Marczali Henrik** egyetemi tanár, ki egyúttal a kötet írója is. Egy egy gazdagon illusztrált kötet ára diszes félbörkötésben 16 korona, füzetenként is kapható 60 fillérével. Megjelen minden héten egy füzet. Kapható a kiadónál (**Rávai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság** Budapest, VIII. Üllői út 18 sz.) s minden hazai könyvkereskedés útján, havi részletfizetésre is.

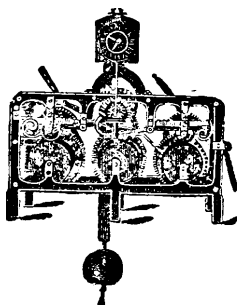
*) Azt hisszük e magyarázó sorokkal véglegesen tisztulnak a nézetek.

ÜZENETEK

Kézirat visszaküldésére nem vállalkozunk.

K. P. A theologiai irodalom tengése miatt való kifakadás jogosult; kérek önálló cikket erről a fontos ügyről. — **É. J.** A kellő időben meg fog jelenni a felhívás a mi lapunkban.

Torony-órák,

palota, városházi, gyári és
laktanya-órák berendezését a
legelőnyösebben eszközli

Mayer Károly utóda

Müller János

első magy. óragyár gőzberendezéssel Budapest, VII. Csömöri-út 50. szám saját házában
Képes áriegyzékek és költségvetések bérmentve.

42. 10-5.

Lelkész és tanító urak szives figyelmébe.

Kaphatók nálam

ISKOLAI ANYAKÖNYVEK.

ISKOLAI NAPLÓK

és

MULASZTÁSI NAPLÓK,

továbbá

KERESZTELEI, ESKETÉSI ÉS HAZAZOZÁSI

ANYAKÖNYVEK

és

KIVONATOK

s vállalkozom bármily nagy terjedelmű

MUVEK,

JEGYZŐKÖNYVEK és ISKOLAI KÖNYVEK,

végre

ROVATOS IVEK

elkészítésére.

A megrendelt tárgyakat kívánatra bekötve szállítom.

VERES LAJOS Orosházan.

Orosházan nyomtatott Veres Lajos gyorsajtóján.

Pályázat.

A zólyomi ág. hitv. ev. ker. egyháznál megüresedett

hitoktató segédlelkész

állásra pályázat hirdettetik. A hitoktató segédlelkész javadalma egy bútorozott szobából álló lakás s évi 1200 korona fizetés; kötelességei: hitoktatás az állami elemi és ismétlő iskolában heti 9 óra s az egyházi funkcióknak a lelkészszel fölváltva való végzése — Az állás lehetőleg azonnal elfoglalandó.

Zólyom, 1903 aug. 18.

Dr. Huszágh István,

egyh. teügyelő 4-3

Blatniczky Pál,

ev. lelkész.

Uzletem fennállása alatt 116 év. ref. egyháznak szolgáltam munkámmal.

Orgona építészeti műterem

Debreczenben,

Darabos-utca 7. sz. a. (a Collegium mellett.)

Fennáll 1-98 óta.

Teljesen e célra épített házámban készítem a mai kor legtekélyesebb vívmánya szerint bármily kivitelű új orgonákat s azokért a legmesszebbmenő jóállást vállalom.

Orgona építészetem, mint az ev. ref. egyházak érdekét szolgáló intézmény, e téren az országban egyedül áll.

Munkám jóságával elértem azt, hogy minden évben növekszik a cégem iránti bizalom, s igérem ezúttal is, hogy továbbra is úgy az árakban, mint a kivitelben egyházam érdekét tartom első sorban is szem előtt és teljes megbízhatóságra töreksem. Elvállalok régi orgonák átalakítását, áthelyezését, tisztítását, hangolását és javítását vagy évi gondozását mérsékelt áron, több évre menő jóállás mellett.

A nagytiszteletű és tekintetes egyházi előljáróság és az adományozó közönség, valamint a kántor, organista és tanító urak szives pártfogásába továbbra is ajánlva magamat, maradtam

teljes tisztelettel

Kerégyártó István

2 25-16

orgona építő

Határozott árak, elsőrendű minőség, erőteljes nemes hangzású orgonák.

Műtermemben megrendelt orgonák mindenkor vannak felállva.

Erdelkiököket szivesen látok, tervekkel készséggel szolgálok.